

hfz. elvir duranović

komparativna analiza kalendara po kojima se mjeri sveto i profano vrijeme u bosni i hercegovini

---

Multietičnost Bosne i Hercegovine i njena multikonfesionalnost ni u jednom segmentu društvenog života ne dolaze tako osebujno do izražaja kao prilikom obilježavanja državnih i vjerskih praznika. U Bosni i Hercegovini postoje četiri kalendara po kojima se mjeri vrijeme i određuju praznici. To su: hebrejski, julijanski, gregorijanski i hidžretski kalendar.

Hebrejski, jevrejski kalendar

Jevreji godine broje od biblijskog stvaranja svijeta, koji se, prema njihovim proračunima, desio 3761. godine prije naše ere. Hebrejski kalendar je lunarno-solarnog tipa, što znači da oni nastoje kalendar prilagoditi tako da odgovara tropskoj godini kao i promjenama faza mjeseca, što je veoma teško postići. Jevrejski kalendar obično ima dvanaest mjeseci. To su: nisan, ijar, sivan, tamuz, av, elul, tišri, hešvan, kislef, tevet, ševat i adar. Prijestupna godina ima trinaest mjeseci, pa se tako uz mjesec adar dodaje još jedan mjesec nazvan adar drugi. Tekuća 2008. godina našeg kalendara jeste 5768. godina hebrejskog kalendara. Novi kalendarski dan, slično islamskom kalendaru, počinje zalaskom sunca, tačnije kada se na nebu pojave tri određene zvijezde. Neradni dan hebrejskog kalendara je subota.

Glavni praznici jevrejskog kalendara su: Hanuka, Purim, Roš Hašana, Pesah i Jom kipurim. *Hanuka* je osmodnevni praznik kojim se slavi pobjeda makabejskih ustanika nad helenskim osvajačem. Pod prijetnjom smrtno kazne bilo je zabranjeno

obrezivati djecu, svetkovati subotu ili se suzdržavati od nečiste hrane. Bitke makabejskih ustanika opisane su u četiri vankanonske knjige koje se i zovu Knjige o Makabejcima. Nakon četvrte bitke s helenskom vojskom Makabejci su uspjeli osloboditi Hram u kojem su ponovno uspostavili Božiju službu. Kao uspomena na ponovno osvećenje Hrama i uspostavljanje službe ustanovljen je osmodnevni praznik **Hanuka**, koji traje od 25. kisleva do 2. teveta. **Hanuka** se čestita riječima: **Hanuka lesimha** (Hanuka na radost)!

Purim je blagdan kojim se obilježava sjećanje na spas Jevreja Perzije od krvavog pokolja koji je nad njima namjeravao učiniti Hamam, prvi ministar cara Ahašveroša prije 2500 godina. Prema legendi, carica Ester, koja je bila Jevrejka, uspjela je nagovoriti cara da promijeni odluku svog ministra i spasi Jevreje Perzije. **Purim** se obilježava polovinom mjeseca adera.

Roš hašana jeste obilježavanje Nove godine hebrejskog kalendara, koja započinje prvog dana mjeseca tišrija. Židovi vjeruju da je Bog toga dana stvorio svijet, te su zbog toga taj dan odabrali za početak svog kalendara.

Pesah je najveći jevrejski praznik, koji se obilježava u spomen na oslobođenje Jevreja iz egipatskog ropstva. Pesah se još naziva praznik prijesnih, beskvasnih hljebova jer je u vrijeme praznika izričito zabranjeno jelo s kvascem, pa čak i posjedovanje bilo čega kvasnog.

Jom kipurim, Dan pomirenja, deseti dan mjeseca tišrija, jeste vrijeme kada Jevreji praktikuju najstrožiji post. To je dan priznanja grijeha. Jom kipurim je dan pokajanja i za pojedinca i za zajednicu – i predstavlja završetak procesa oprosta Izraelu. Svi su dužni pokajati se i priznati vlastite grijehe na Jom kipurim.

Julijanski kalendar

Julijanski kalendar uveo je Gaj Julije Cezar 45. godine prije naše ere. Ovaj kalendar koristio se u cijeloj Evropi do 1582. godine, kada se prešlo na gregorijanski kalendar. U određivanju datuma vjerskih praznika julijanski kalendar još uvijek koriste Ruska i Srpska pravoslavna crkva, Jerusalemski

patrijarhat i neki samostani na Svetoj gori u Grčkoj. Pošto je Srpska pravoslavna crkva sastavni dio religijskog mozaika Bosne i Hercegovine, julijanski kalendar jeste važeći kalendar u našoj zemlji.

U početku su se godine julijanskog kalendara brojale od osnivanja Rima 753. godine prije naše ere. Nova godina počinjala je 1. marta, što je vidljivo iz naziva mjeseci. Naime, mjeseci su se zvali:

1. martius (mart – mart je dobio ime po rimskom bogu rata Marsu);
2. aprilis (april – april je nazvan po Afroditi);¹
3. maius (maj – maj je dobio ime od latinskog maius. Značenje meseca govori o razvoju jer je to mjesec u kojem se priroda razvija i cvjeta);
4. junius (juni – juni je dobio ime po rimskoj boginji Junoni, Jupiterovoj ženi);
5. quintilis (tj. peti mjesec u godini);
6. sextilis (tj. šesti mjesec u godini);
7. september (tj. sedmi mjesec u godini);
8. october (tj. osmi mjesec u godini);
9. november (tj. deveti mjesec u godini);
10. december (tj. deseti mjesec u godini);
11. januarius (januar – posvećen rimskom bogu Janusu) i
12. februarius (februar – februar je dobio ime od latinskog februarius što znači čišćenje. Značenje meseca posvećeno je čišćenju od grijeha koje se u starom Rimu vršilo u posljednjem mjesecu u godini.)

Godine 44. prije naše ere mjesec quintilis (peti mjesec julijanskog kalendara) preimenovan je u Julius u slavu Julija Cezara. Slično je učinjeno 8. godine prije naše ere, kada je odlučeno da se mjesec sextilis (šesti mjesec julijanskog kalendara) nazove imenom cara Augusta. Caru Augustu pripisuje se da je svom mjesecu dodao jedan dan kako bi bio jednak Cezarovom, međutim takve su dužine postojale čak i prije Cezara.

Julijanska godina nešto je duža od tropske. Svakih 128 godina razlika se akumulira na jedan dan (24 sata). U 18. stoljeću

---

¹ Vidi: Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, knj. I, JAZU, Zagreb, 1971. god., str. 48-49.

razlika se uvećala na 11 dana, u 19. stoljeću na 12, a u 20. stoljeću na čitavih 13 dana. To je glavni razlog zbog kojeg pravoslavni Božić i Nova godina kasne za katoličkim Božićem i Novom godinom 13 dana. Naučnici predviđaju da će se 2100. godine razlika između julijanskog i gregorijanskog kalendara povećati na 14 dana, pa će tada pravoslavni Božić biti pomjeren za jedan dan i padat će 08. januara.

Srpska pravoslavna crkva u Bosni i Hercegovini određuje datume svojih vjerskih blagdana prema starom, julijanskom kalendaru, koji u dvadesetom stoljeću kasni za reformiranim gregorijanskim kalendarom 13 dana. To znači da vjerski praznici Srpske pravoslavne crkve dolaze 13 dana kasnije u odnosu na iste katoličke blagdane.

Najvažniji pravoslavni blagdani su: **Božić**, kojim se obilježava rođenje Isusovo, a koji prema julijanskom kalendaru pada 07. januara. **Vaskars** označava vaskersenje gospodina Isusa Hrista, koje se obilježava poslije prolječne ravnodnevnice nakon prve nedjelje posle prvog punog mjeseca. Godine 2008. Vaskrs je padao 27. aprila. Tu je i **Durđevdan**, kojim se obilježava dan mučeničke smrti svetog Đorđa. Obilježava se 06. maja. Veliki pravoslavni blagdan je **Vidovdan**, koji pada 28. juna. Vidovdan je nepokretni vjerski praznik koji praznuju Srpska i Bugarska pravoslavna crkva. Vidovdan je jedan od najvećih srpskih praznika. **Ilindan** je pravoslavni blagdan koji se obilježava 02. augusta. Posvećen je proroku Iliji. **Velika Gospojina**, tj. uspenije presvete Marije jeste blagdan kojim se obilježava uznesenje svete Marije na nebo. **Velika Gospojina** pada 28. augusta. Rođenje presvete Marije, ili **Mala Gospojina**, obilježava se 21. septembra.

Gregorijanski kalendar

Gregorijanski kalendar službeni je kalendar u Bosni i Hercegovini. Nazvan je po papi Grguru (Gregorius)² XIII, koji je 1582. godine reformisao dotadašnji julijanski kalendar. Kao što smo vidjeli, julijanska godina duža je od prirodne godine za

---

² Rođen je u Bolonji 7. januara 1502. godine kao Ugo Buoncompagni, a umro u Rimu 10. aprila 1585. godine. Poslije smrti prethodnog pape Pia V, kao krepki sedamdesetogodišnjak kardinal Ugo postao je novi papa 13. maja 1572. godine i uzeo ime Grgur (Gregorius) XIII. Naslijedio ga je papa Sixtus V.

11 minuta i 14 sekundi. Ta razlika se svake godine akumulira, te za približno 128 godina iznosi jedan dan (24 sata). Krajem 16. stoljeća, u vrijeme kada je izvršena reforma kalendara, prolječna ravnodnevica je po starom kalendaru padala 10 dana poslije ovog astronomskog događaja. Zbog toga je papa Grgur XIII, a po savjetu njemačkog astronoma Kristofera Klavija (Christopher Clavius), obznanio sljedeće:

- “Briše se deset dana iz postojećeg (julijanskog) kalendara, tako da se s četvrtka 04. oktobra (umjesto na petak 05. oktobra) prelazi na petak 15. oktobra 1582. godine;
- prijestupna je svaka četvrta, kao i sve godine koje se završavaju sa 00, a koje su deljive sa 400;
- dan viška prijestupne godine stavljat će se iza 28. februara;
- nova godina počinje 1. januara, umjesto 1. marta.”

Gregorijanska godina traje 365 dana, 5 sati, 49 minuta i 12 sekundi, dok tropska godina traje 365 dana, 5 sati, 48 minuta i 46 sekundi. To znači da je gregorijanska godina duža od prirodne za 26 sekundi. Ta će razlika iznositi jedan dan (24 sata) tek 3323 godine.

Gregorijanski kalendar danas je važeći u većini država na svijetu. Kada je uveden kao novi kalendar, odmah su ga prihvatile Italija, Poljska, Portugal i Španjolska, a ubrzo i ostale katoličke zemlje. Protestantske zemlje prešle su na gregorijanski kalendar mnogo kasnije.

Katolička crkva ravna se prema gregorijanskom kalendaru i po njemu određuje datume svojih blagdana. Najznačajniji katolički blagdani su: **Božić**, rođenje Isusa Krista, obilježava se 25. decembra. Dan prije Božića je **Badnjak**. Devet mjeseci prije Božića 25. marta obilježava se **Blagovijest** ili **Navještenje Gospodinovo** u spomen na događaj kada je Gabriel navijestio Djevici Mariji da će zanijeti Isusa. Dan uskrsnuća Isusa Krista, **Uskrs**, obilježava se u nedjelju između 22. marta i 25. aprila. Razdoblje od 40 dana prije Uskrsa je **Korizma**. To vrijeme kršćani koriste da se kroz molitvu pripreme za Uskrs. Uznesenje Djevice Marije na nebo naziva se **Velika Gospa**. Obilježava se 15. augusta. **Mala Gospa**, rođendan Djevice Marije pada 8. septembra.

Hidžretski kalendar

Hidžretski kalendar jeste kalendar na osnovu kojeg muslimani određuju vrijeme vjerskih blagdana. To je lunarni kalendar koji se mjeri na osnovu kretanja Mjeseca. Jedna hidžretska godina ima 354 ili 355 dana i za deset ili jedanaest dana kraća je od solarne godine. S vremena na vrijeme posljednjem mjesecu dodaje se jedan dan tako da se u toku jednog stoljeća akumulira razlika od 1100 dana, što iznosi tačno tri godine.³

Kao polaznu tačku za brojanje godina svog kalendara muslimani su odabrali Hidžru, preseljenje Muhammeda, a.s., i prvih muslimana iz Meke u Medinu. Premda je Muhammed, a.s., u Medinu stigao u ponedjeljak 08. rebiu-l-evvela, odnosno 20. septembra 622. godine, početak prve godine hidžretskog kalendara računa se od 01. muharrema iste godine. Prvi mjesec hidžretskog kalendara je muharrem, a posljednji zu-l-hidždže. Novi mjesec započinje viđenjem mlađaka. To je veoma bitno jer se na osnovu viđenja mlađaka određuje početak posta, te Ramazanski bajram, Dan stajanja na Arefatu itd. Mlađaka nije moguće vidjeti u isto vrijeme u različitim krajevima svijeta, pa se ponekad dešava da muslimani u različito vrijeme izvršavaju iste vjerske dužnosti. Prema hidžretskom kalendaru novi dan započinje nakon zalaska sunca i traje do sljedećeg zalaska. Pošto je kraća od solarne godine za deset ili jedanaest dana, hidžretska godina kruži kroz sva godišnja doba, tako da nova godina nikada ne pada na isti dan po gregorijanskom kalendaru. Na taj način izbjegnuto je poklapanje islamskih i neislamskih blagdana. Hidžretski kalendar uveo je u upotrebu drugi halifa Omer 17. godine po Hidžri.

Značenje imena mjeseci hidžretskog kalendara

Arapli su mjesece svoga kalendara nazivali na osnovu najvažnije aktivnosti koja se u njemu dešavala. Tako se, naprimjer, zu-l-hidždže naziva mjesec hadža, zbog hodočašća koje su Arapli tokom ovog mjeseca obavljali, isto kao što se mjesec lipanj naziva tim imenom jer u njemu cvjetaju lipe.

---

³ Annemarie Schimmel, *Islamska godina, vremena i praznici*, El-Kalem, Sarajevo, 2007., str. 13.

Muharrem (zabranjen, svet) nazvan je tako jer su Arapi zabranjivali ratovanje u njemu. **Safer** (prazan, slobodan) nazvan je tim imenom zbog toga što su Arapi tokom ovog mjeseca ostajali bez opskrbe, pa su morali napuštati svoja ognjišta tragajući za novim zalihama hrane. Prema drugom mišljenju, safer je nazvan tim imenom jer su se Arapi u njemu oslobađali od zabrana kojih su se pridržavali tokom muharrema. **Rebiu-l-evvel** i **rebiu-l-ahir** jesu mjeseci u kojima su Arapi uživali zbog obilja plodova koji su tokom ova dva mjeseca pristizali. To je razlog zbog kojeg su im dali takva imena. **Džumade-l-ula** i **džumade-l-uhra** (prvo i drugo smrzavanje) jesu hladni mjeseci tokom kojih se voda smrzavala. Stoga je jasno što su ih Arapi nazvali takvim imenima. **Redžeb** (cijenjen, poštovan) nazvan je tim imenom jer su ga Arapi u vrijeme neznanja veoma poštovali i cijenili. Tokom ovog svetog mjeseca napuštali su i ostavljali ratovanje i vojne pohode. Redžeb se naziva i imenom "Redžeb Mudar" po imenu arapskog plemena koje je najviše cijenilo i uvažavalo svetost ovog mjeseca. Vjerovjesnik, a.s., rekao je: "Redžeb Mudar jeste mjesec koji se nalazi između džumade-l-uhra i ša'bana." **Ša'ban** (dijeljenje, odvajanje) nazvan je tim imenom zbog toga što su se Arapi u njemu dijelili i odvajali jedni od drugih. **Ramazan** (žega) nazvan je tim imenom zbog žestoke žege i vrućine koja se dešavala tokom ovog mjeseca. Prema drugom mišljenju ramazan je tako nazvan jer se u njemu brišu grijesi, tj. ramazan sažeže grijeha. Neki islamski učenjaci, poput Mudžahida, smatrali su pokuđenim govoriti samo ramazan, već su smatrali da, kad se radi o imenu devetog mjeseca hidžretskog kalendara, treba kazati mjesec ramazan – *šehru ramadan*. U jednom predanju stoji: "Nemojte govoriti: 'Došao je ramazan' ili: 'Prošao je ramazan', već recite: 'Došao je mjesec ramazan.' Uistinu, Ramadan je jedno od Allahovih lijepih imena." Mjesec **ševval** (podizanje) nazvan je tim imenom zbog toga što se ljudi u njemu oslobađaju od grijeha, tj. grijesi se podižu od čovjeka. Prema drugom mišljenju, ševval je dobio ime po lahkoci i hitrini u izvršavanju dobrih djela, te zanosu i oduševljenju koje duša, oslobođena strasti tokom ramazana, osjeća. **Zu-l-ka'de** (vrijeme odmora) nazvan je tako zbog toga što su Arapi tokom ovog mjeseca mirovali uživajući u obilju

plodova koji su tokom njega pristizali. Po drugom mišljenju, zu-l-ka‘de je nazvan tim imenom jer su Arapi za vrijeme ovog mjeseca mirovali i nisu odlazili u ratne pohode. Arapi su se tokom mjeseca zu-l-ka‘de okupljali u Meki i boravili u njoj. Konačno, ime posljednjeg mjeseca hidžretskog kalendara **zu-l-hidždže** (vrijeme hadža) upućuje na to da se u njemu obavljaju obredi hadža.

Od dvanaest hidžretskih mjeseci četiri su sveta. To su: redžeb, zu-l-ka‘de, zu-l-hidždže i muharrem. Ovo su sveti, zabranjeni mjeseci jer je u njima zabranjeno ratovanje.

Najodabraniji od svih mjeseci jeste ramazan jer je u njemu objavljen Kur’an; nakon njega po vrijednosti slijedi rebiul-evvel zbog toga što je u njemu rođen Allahov Poslanik, a.s.; zatim slijedi redžeb, koji je izdvojen od ostala tri sveta mjeseca; sljedeći po vrijednosti je ša‘ban zbog toga što je to mjesec Allahovog Poslanika, a.s.; nakon njega dolazi zu-l-hidždže jer se tokom ovog svetog mjeseca obavlja hadž i jer su prvih deset dana ovog mjeseca vrijedni kao Lejletu-l-kadr; zatim slijedi muharrem, koji je mjesec Allahovih vjerovjesnika i jedan od svetih mjeseci; potom slijede ostali mjeseci.